

Хоркавців І.

*магістр кафедри вокально-хорового,
хореографічного та образотворчого мистецтва
факультету початкової освіти та мистецтва,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна
(khorkavtsivivan@gmail.com)*

Загальні засади музичного виховання дітей у сім'ї

Виховання дітей у сім'ї – це створення батьками сприятливих умов для природного розвитку і збереження духовного світу дитини, її особистісного формування та прилучення до культурних цінностей суспільства. Визначальну роль у гуманізації сімейного виховання має мистецтво, зокрема музичне. Значущість музики для дитини визначається залученням її до музичної діяльності, що є одним із ранніх способів пізнання навколишнього світу. Музичне виховання в сім'ї має суттєвий вплив на морально-естетичний розвиток дитини, її свідомість, почуття і поведінку. Це один із видів суспільної колективної діяльності людей, об'єднаних родинними зв'язками, що створюють музичне середовище свого спілкування. Процес сімейного музичного виховання – результат інтеграції педагогічних і виховних взаємодій, які безпосередньо впливають на музичний розвиток індивіда.

Ключові слова: *музичне виховання дітей, музичне мистецтво, музичне середовище, сім'я.*

General principles of musical upbringing of children in the family

Education of children in family is creation of favourable terms parents for natural development and keeping of the child's spiritual world, her personality forming and attaching to the cultural values of society. Art, in particular music, plays a crucial role in the humanization of family education. The significance of music for a child is determined by his or her involvement in musical activities, which is one of the earliest ways to learn about the world around them. Musical education in the family has a significant impact on the moral and aesthetic development of the child, his consciousness, feelings and behavior. This is one of the types of social collective activity of people, united by family ties, creating a musical environment for their communication. The process of family musical education is the result of the

integration of pedagogical and educational interactions that directly affect the musical development of the individual.

Keywords: *musical education of children, musical art, musical environment, family.*

Постановка проблеми. У сучасних соціокультурних умовах в Україні змінився статус сім'ї. Вона стала важливим інститутом виховання, музичної соціалізації дитини, що спричинило необхідність переосмислити роль батьків у реалізації виховних завдань, підвищити рівень їх музичної освіченості, встановити зв'язок домашніх занять музикою з національними традиціями, об'єднати музичні інтереси батьків і дітей.

Для дитини сім'я є першим вихователем, середовищем передачі їй духовних і культурних традицій, формування ціннісних орієнтацій, практичних умінь і навичок. Сім'я є для дитини тою мікромоделлю суспільства через яку засвоюється його духовна культура, національні та загальнолюдські цінності.

Саме сім'я стає середовищем, в якому дитина отримує початкові музичні враження від співу пісень, музично-ритмічних рухів, слухання музичних творів, гри на музичних інструментах тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Музичне виховання дітей дошкільного віку у закладах дошкільної освіти та вдома було предметом уваги Р. Амлінської («Музичні інструменти – іграшки»), А. Болгарського («Слухання музики у дошкільному навчальному закладі»), Г. Ватаманюк («Музика в країні Дошкілля»), Е. Вільчковського («Інтеграція рухів і музики у фізичному розвитку дітей старшого дошкільного віку»), І. Газіної («Методика музичного виховання дітей дошкільного віку»), М. Галадзе («Музичне та естетичне виховання дітей в сім'ї»), Я. Левчук («Українські народні дитячі музичні інструменти: гра музикою чи музикування грою»), Ю. Мережко («Комплексні чи інтегровані музичні заняття: у чому відмінність?»), С. Науменко («Як правильно слухати музику з дітьми: поради психолога»), Т. Науменко («Музичне виховання дошкільників засобами українського фольклору»), С. Нечай («Музика розвиває, виховує, оздоровлює»), Ю. Новгородської («Методика музичного

виховання дошкільників»), С. Садовенко («Методика формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку (на матеріалі українського фольклору)»), Л. Теряєвої («Розучування нової пісні на музичних заняттях з дошкільниками»), О. Ростовського («Педагогіка музичного сприймання»), А. Шевчук («Залучаємо малят до музичної скарбниці»), С. Шоломович («Методика музичного виховання в дитячому садку»), С. Якимчук («Методика музичного виховання»).

Мета статті зводиться до теоретичного обґрунтування засад музичного виховання дітей у сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Розвиток і формування особистості починається з моменту її народження, тобто в сім'ї – соціальному феномені, який тісно пов'язує людей на основі шлюбних і кровних зв'язків. Батьки є носіями стереотипів соціальної поведінки, системи цінностей суспільства, норм і традицій певної національної культури. Питомі для народу риси характеру, особливості взаємодії з соціумом закладаються на основі моральних принципів і культурних взаємин, які домінують у родинному середовищі. Тобто, сім'я – свого роду засіб інтеграції дитини в соціум, що реалізується спочатку шляхом її ототожнення з суспільним становищем батьків, а відтак коригується відповідно до її здібностей і усталених у родині духовних цінностей, емоційної атмосфери. Адже В. Сухомлинський слушно наголошував у праці «Сердце віддаю дітям»: «Дитина – це дзеркало морального життя батьків» (Сухомлинський, 1978: с. 82).

Сім'я є своєрідним «трампліном», який визначає вектор і рівень розвитку культури індивіда, його взаємин із іншими людьми. Завдяки своїй стабільності сім'я забезпечує спадкоємність та неперервність, генетичну пам'ять народу. Важливе значення сім'ї ще й у тому, що вона є носієм національної культури для нових поколінь і тим реальним механізмом, який вводить індивіда в її поле, повноцінне життя в суспільстві.

«Сім'я – соціально-педагогічна група людей, призначена для оптимального задоволення потреб у самозбереженні та самоутвердженні кожного її члена», – наголошує Л. Матвеева (Матвеева, 2002: с. 41).

Особлива роль у вихованні дитини належить музиці – важливому засобу формування її особистісних якостей, духовного світу. Значущість музики для дитини визначається тим, що музична діяльність стає одним із ранніх засобів пізнання навколишнього світу. Музика сприяє гармонійному розвитку дитини, розвитку її музикальності, хисту до музичної творчості. Поступово в процесі оволодіння різними видами музичної діяльності (сприйняття, виконавство, творчість) у дітей розвиваються здібності, закладені від природи.

Проте використання музики в сім'ї вельми часто має стихійний характер і не всі батьки усвідомлюють її значущість у вихованні. Йдеться про те, що батьки не завжди створюють умови для вияву творчої ініціативи дітей, а вельми часто є неготовими до цього. Українська дошкільна педагогіка має багаті традиції родинного музичного виховання, втім не всі батьки виявляють бажання впроваджувати їх, втілювати у практику навіть під час родинних свят чи традиційних обрядових дійств. Брак досвіду музичного виховання в сім'ї пояснюється відсутністю теоретичної основи для його усвідомлення батьками. Втім, розв'язання цієї проблеми бачиться у співпраці дошкільних установ і родини, координуванні їхньої роботи над музичним розвитком дитини.

Саме в сімейному колі можна створити сприятливі умови і спрямувати в відповідне творче русло музичний розвиток дитини. Однак прищепити дітям любов до музики зможе тільки та людина, котра сама тонко відчуває музику, глибоко сприймає і розуміє її. Тому, природно, виникає питання про музичне сприйняття не тільки дітей, а й батьків.

Прищеплювати любов до музики треба з раннього віку, що є найбільш сприятливим для стрімкого розвитку музичних здібностей дитини. Покликаючись на С. Садовенко, використання на домашніх заняттях «українського музичного фольклору доводить, що він, як цікавий, простий і доступний для сприймання музичний матеріал, є унікальним засобом формування музичних здібностей у молодшому й середньому дошкільному віці» (Садовенко, 2007: с. 10).

Активні заняття музикою в домашніх умовах можуть стати підґрунтям майбутніх творчих успіхів малюка. Врешті спів, гра на музичних інструментах, слухання музики сприяє інтенсивному розвитку сенсорних, пізнавальних здібностей дитини, її гармонійному піднесенню – не тільки емоційному, а й інтелектуальному, духовному. Ще одним дуже важливим аспектом сімейного музичного виховання сьогодні є навчання і виховання дошкільнят через гру. Для зацікавлення дітей музичними заняттями іграми, на думку С. Матвієнко, батькам треба дотримуватися таких правил: «виявляти щире бажання до домашніх музичних занять, аби діти перейняли ентузіазм і відчували потребу у спільному навчанні; приділяти достатню кількість часу для занять, а також для підготовки до них; створити відповідні для занять умови; урізноманітнювати заняття різними формами роботи» (Матвієнко, 2017: с. 258).

Проблема участі сім'ї у вихованні в дитини інтересу до музики набуває особливої гостроти на сучасному етапі. Батьки можуть разом із дітьми займатися різними видами музикування, причому систематично й цілеспрямовано для того, щоби діти раділи спільним успіхам, отримували насолоду. Це допоможе сформувати у них позитивне ставлення до музики та глибокий інтерес до музичного мистецтва. Спільне слухання музики, спів чи гра на музичних інструментах (спочатку на простих – трикутнику, брязкальцях, барабанчику, відтак складніших – сопілочки, ксилофоні, металофоні) заохочує і дітей, і дорослих до обміну думками, власними емоціями, отриманими від почутої чи виконаної музики. Ба більше, заняття музикою сприяє збагаченню мови дітей, кращому запам'ятовуванню тощо. Важливо проводити вдома щоденні заняття з дітьми, разом музикувати задля можливості відкривати для себе і дітей нові знання, нові «сторінки» музики, нові захоплення.

Покликаючись на Матвієнко, «домашні музичні заняття на початковому етапі можуть тривати 10–15 хвилин, але бажано проводити їх в один і той самий час і найголовніше – щодня. Поступово тривалість заняття можна збільшувати» (Матвієнко, 2017: с. 258).

Батьки можуть активно сприяти музичному розвитку дитини. Для цього вони повинні не тільки долучатися до музичної діяльності, слухання музики з дітьми вдома, а й відвідувати концерти живої музики, театральні вистави. Це сприятиме закріпленню отриманих вражень дитини, використанню їх в ігровій та музично-виконавській практиці.

Специфічність музичного виховання зводиться до формування у дітей розуміння краси, витонченості, загостреності світосприйняття, розвитку творчих здібностей. Адже музика є інструментом пізнання, осмислення та засвоєння прекрасного, краси і глибини людських почуттів. Крім того, «дія» музики благодатно позначається на духовному й естетичному розвитку дитини. На функції музики, які позитивно впливають на музичний розвиток дитини, наголошує Ю. Новгородська: «розвивальна функція (музичний слух, ладове чуття, почуття ритму, музичне мислення); пізнавальна функція... відображає дійсність, дух епохи, життя і характер цілих народів, почуття і думки композиторів; виховна функція ...формує у дітей гуманне ставлення до оточуючих, сприяє вихованню у них високих благородних почуттів, естетичних потреб і смаків, інтересу до різних видів художньої діяльності, морально збагачує їх; гедоністична функція виражається у переживанні особистістю естетичної насолоди, що є безкорисливим задоволенням людини творчою діяльністю, її співчуття художньому образу; компенсаторна функція (музика коригує, стимулює поведінку ...у бажаному напрямі та забезпечує вільний вихід емоційної енергії особистості; комунікативна функція (передбачає спілкування особистості з музичними творами...)» (Новгородська, 2008: с. 7).

Висновки. Головним пріоритетом музичного виховання дітей у сім'ї є опора на українські національні культурні цінності, зокрема народні пісні. Їх вивчення і виконання – міцний фундамент для збереження спадкоємності традицій, культурної пам'яті поколінь. Водночас музикування, слухання музики в родинному колі є важливим напрямом особистісного становлення та формування ціннісних орієнтацій дітей.

Музичне виховання дітей у сім'ї можемо трактувати як взаємодію дорослих і дітей у музичній сфері. Воно корелює з наявністю музичного інтересу батьків і дітей; достатнім рівнем вияву емоційного відгуку в процесі музичної діяльності та після неї; стремлінням до більш глибокого вивчення музичного матеріалу задля досягнення успіху в музичній діяльності; рівнем знань, умінь і навичок, здатністю їх застосування у музичній практиці; позитивною мотивацією домашнього музичного виховання дітей; діагностуванням музичного розвитку дитини.

Ключовими завданнями музичного виховання дітей у сім'ї є збагачення духовного світу дитини музичними враженнями, пробудження інтересу до музики, збереження традицій рідного народу, формування основ музичної культури дітей.

Список використаної літератури

1. Матвеева, Л. (2002) Роль сім'ї в організації процесу музичної освіти дитини. *Мистецтво та освіта*. № 4. С. 40–45.
2. Матвієнко, С. (2017) Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку. Ніжин :НДУ ім. М. Гоголя. 297 с.
3. Новгородська, Ю. (2008) Методика музичного виховання дошкільників. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя. 128 с.
4. Садовенко, С. (2007) Методика формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку (на матеріалі українського фольклору) : автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.02. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова. 23 с.
5. Сухомлинський, В. (1978) Серце віддаю дітям. *Вибрані твори*: в 3 томах. Київ : Радянська школа. Т. 1. С. 25–266.